יט.

מדיני כתיבת המגילה;
דיו – אין המגילה כשרה אלא בדיו.[1]
ולא בסם (סמא)[2], סקרא (סקרתא)[3], קומוס (קומא)[4], קנקנתום (חרתא דאשכפי)[5].
הקלף – אין המגילה כשרה אלא על הקלף המעובד בעפצים.[6]
ולא בדיפתרא (מעובד במלח ומים ללא עפצים), ולא בנייר (מחקא)[7].
צורת האותיות – אשורית בלבד.[8]

בן עיר שהלך לכרך ונמצא שם בי"ד -
אם דעתו לצאת לדרך קודם עלות השחר דט"ו, קורא בליל י"ד ויומו, ואינו קורא בליל ט"ו.
אם דעתו להיות שם בעה"ש דט"ו, אינו קורא בי"ד רק בט"ו.
בן כרך שהלך לעיר ונמצא שם בי"ד -
אם דעתו לצאת משם קודם עה"ש די"ד, אינו קורא עמהם בי"ד, אלא יקרא בט"ו.
אם דעתו להיות שם בעה"ש די"ד, קורא עמהם לילה ויום.[9]
בן כפר שקרא ביום הכניסה ונמצא בעיר בי"ד – קורא עמהן אף בדעתו לחזור קודם עה"ש.[10]

מהיכן קוראים את המגילה -
לר"מ מתחילתה, וכן הלכה[11]. לר' יהודה מאיש יהודי, לר' יוסי מאחר הדברים האלה.
לרשב"י[12] מבלילה ההוא.
אף למ"ד מאיש יהודי וכדומה, צריכה שתהא כולה כתובה.

תפירת המגילה – בחוטי פשתן פסולה.[13] ומספיק שלושה חוטי גידין ובלבד שיהיו משולשין.[14]

---

[1] ר"ת מכשיר רק בדיו "שלנו" (תוס' כאן קיצרו בביאור עניינו) ופוסל בדיו מעפצים. ולפ"ז ספרי תורה רבים בזמנו היו פסולים (ראה בראשונים מהתקופה ההיא פולמוס גדול). האשכנזים (ועוד תפוצות ישראל) נהגו לכתוב בו, ופוסלין רק דיו העשוי ממי עפצים ולא מעפצים עצמם. מהתוס' שלנו נראה שנטייתם כר"ת. בדרך אגב מובא בתוס' שבגט כשר כתיבה בכל דבר המתקיים, ומובא דין דם שחור בנדה ואכ"מ.

[2] רש"י כ' שהוא זרניך בלה"ק ובלעז אורפומניטו.

[3] רש"י כ' שהוא צבע אדום שצובעין בו תריסין (מגינים).

[4] כ' רש"י שרף אילן.

[5] רש"י לפנינו פי' שצובעין בו מנעלים שחורים, ולא יסף. התוס' הביאו משמו שהוא ארמינטא, והכריעו כרשב"ם שהוא ויטריולו. בתוך הדברים הביאו התוס' שיש דין שהדיו יוכל לימחק, ואי' להדיא שקנקנתום אינו יכול לימחק. ולפ"ז אף הכנסת קנקנתום לתוך דיו פוסל כיון שמונע מחיקה. והרי לפנינו שארמינטא אינו מונע מחיקה, ולכן באמת נהגו לערבו בדיו, ומזה הכריעו דלא כזיהוי של רש"י. ולפ"ז ויטריולו אכן אסור להוסיפו לדיו.

[6] וכ' ר"ת דמעובד בסיד דינו כמעובד בעפצים, שעניינו שלא יוכל להזדייף.

[7] רש"י מתאר שהוא מעשבים ע"י דבק. והיינו כעין נייר שלנו.

[8] וכלומר דאף כגון גיפטית לגיפטים שהכשרנו, והיינו שהלשון גיפטית, שאם לא כן הוי קורא בע"פ וכנ"ל, מ"מ היינו שהשפה גיפטית, אבל הכתב הוא אשורי. ויל"ע שאולי אין משמעות לכתב אשורי בשפה אחרת, וכתב אשורי מעכב רק כשכתוב בלה"ק.

[9] לא נתפרש להדיא מה יעשה אח"כ בט"ו במקומו. ויש בזה, בין השאר, מבוכה גדולה בפוסקים. וידוע שהמשנה ברורה כתב בריש סימן תרפ"ח (העוסק בדיני בן עיר שהלך לכרך ולהיפך) שהוא מבקש מהקורא שלא יסמוך עליו למעשה בכל סימן זה. והוא פלא, בעל המשנה ברורה כתב את כל ספרו להלכה ולמעשה ולא כתב כזאת בשום מקום, והוא ממש לקראת סיום אורח חיים, ובכל זאת לא הצליח לקחת אחריות. הלא דבר הוא.

[10] אף שתמהו התוס' על פירש"י, הסכימו עמו.

[11] לכאורה יש להעיר, שאגדה זו שאחשוורוש השתמש בכלי המקדש משום שטעה בחשבונו ולכן נהרגה ושתי, אין מייחסים לה משמעות מיוחדת, ויכול לעבור פורים ללא עסק בה. והרי רב הונא פירש בגמרא שעיקר החיוב הוא לספר מה ראו (לעשות מה שעשו) ולספר שזה על ככה (מטעם זה וזה) ומה הגיע אליהם בעקבות זה, ולר"מ הכוונה לקטע זה שאחשוורוש השתמש ומשום שטעה ולכן נהרגה ושתי, והרי קי"ל כר"מ. ואף שבוודאי יוצאים בעצם הקריאה מתחילת המגילה בה נרמז הענין בתיבות וכלים מכלים שונים וסמיך לה הריגת ושתי, מ"מ הבא להרחיב בדרושי המגילה לכאורה דין קדימה לדרשה זו. ויל"ע אם העירו בזה.

[12] המסוה"ש מביא שבתוספתא לפנינו הגירסא רשב"א. ועי' בגמ' דלריו"ח טעמו משום שזהו תוקפו של נס. ומכאן סמכו שהקורא מגביה קולו במקום זה.

[13] נקראת ספר ודינה כס"ת, והסוגיא כאן סוברת כמ"ד במס' מכות דבס"ת פסול בחוטי פשתן.

[14] רבע הספר עד התפר הראשון, וכן ממנו לשני, וממנו לשלישי, וממנו לסוף הספר. ראה רש"י ותוס' ומה שהגיהו על הגליון. ודלא כיש מפרשים שהביאו התוס' לתפור בראש הדף ואמצעיתו וסופו.

הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים – ביחיד יצא.[15]
בציבור לא יצא, אלא אם כן המגילה עודפת או פחותה משאר הכתובים הכרוכים עמה.

יט:

תפירת ספר תורה – מדרבנן יש לשייר סמוך לסופו למעלה ולמטה ללא תפירה, כדי שלא ייקרע.
וכתבו תוס' דהוא הדין מגילה ושאר ספרים.

מי כשר לקריאת המגילה;
חרש שאינו מדבר ולא שומע – פסול לכו"ע אף בדיעבד כשוטה.[16]

חרש המדבר ואינו שומע – לר' יוסי לא יצא, שהרי אינו משמיע לאזניו, ולר' יהודה יצא ומוציא.
בדעת ר' יהודה יש להסתפק אי לכתחילה מכשיר בו או דלכתחילה מודה דבעינן השמעה לאזנו.
מסקנת הסוגיא נוטה דמודה דפסול לכתחילה.
שיטת משנתינו – אם ר' יהודה מכשיר לכתחילה ע"כ משנתינו כר' יוסי ופוסלת אף דיעבד.
ולמסק' דר' יהודה פוסל לכתחילה, יש לפרש מתני' כשיטתו ופוסלת רק לכתחילה. וכן הלכה.[17]
מצינו תנא דמכשיר לכתחילה (ברייתא דתורם ור"מ),
ומצינו תנא דפוסל רק לכתחילה (ברייתא דברכהמ"ז וראב"ע).
לפי נטיית מסקנת הסוגיא, ר"מ הוא המכשיר לכתחילה והוא שנה ברייתא דתורם,
ראב"ע פוסל לכתחילה, ור' יהודה תלמידו כמוהו, והוא שנה את משנתינו ואת ברייתא דברכהמ"ז.

נמצא; לגבי מגילה, קריאת שמע, תרומה כשצריך ברכה, וברכת המזון[18] -
לר' יוסי פסול בדיעבד בלא השמעה לאזנו. וממילא חרש המדבר ואינו שומע לא יצא ולא מוציא.[19]
לראב"ע ור' יהודה כשר בדיעבד. וממילא בדיעבד מוציא.[20] וכן הלכה.
לר"מ כשר לכתחילה, ויכול להוציא ולתרום לכתחילה.

שוטה – פסול לכו"ע אף בדיעבד.
קטן שלא הגיע לחינוך – פסול אף בדיעבד.[21]
קטן שהגיע לחינוך – לת"ק פסול אף בדיעבד, ולר' יהודה כשר לכתחילה.[22]

---

[15] התוס' לעיל ד. הוכיחו מכאן דהלכה כרב דנקראת בזמנה ביחיד, וקדמם כאן ברבנו חננאל בקצרה.
[16] מתוס' משמע שגם במציאות לא שייך כל הנידון שהרי אינו יכול לקרות.
[17] כ"כ התוס' ושלכן דחקינן לאוקמי מתני' כר' יהודה, ודלא כרב מתנה שהעמידה כר' יוסי.
[18] מה שאמרו בברכהמ"ז בלבו, הכוונה שמוציא מפיו ללא השמעה לאזנו. הרהור ממש הוא סוגיא בפני עצמה.
[19] אם תרם, התרומה תחול, כדין התורם ולא בירך. אך אסור לבטל חיוב הברכה.
[20] והיינו שחרש כזה, לכתחילה לא יהא מוציא במגילה וק"ש וברכהמ"ז ולא יתרום. אך לעצמו אין לו אפשרות אחרת.
[21] רש"י כ' ע"פ סוגיא דיומא דהיינו קודם כבן ט' או י'. ואינו מחוייב אף מדרבנן, וכל שאינו מחוייב אינו מוציא.
[22] כן פי' התוס' דפליגי בהגיע לחינוך וכ"מ בסוגיא. וטעמייהו דרבנן כיון דקטן הוי תרי דרבנן, ולכן בהלל אינו מוציא, והא דמוציא בברכהמ"ז, היינו כשהקטן אכל כדי שביעה והגדול פחות, דתרוייהו חד דרבנן. ועי' תוס' לגבי סומא ואכ"מ.